

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 348/1-X/14
29.03.2012. године

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој XVIII редовној седници, 29.03.2012. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ПРОПАГАНДА ВЛАДЕ МИЛАНА НЕДИЋА 1941-1944., докторанда Маријане Мраовић.

За ментора је одређен проф. др Љубодраг Димић.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Весна Димитријевић

Филозофски Факултет 04/1-2 бр. 6/2067 (број захтева) 30.03.2012. (датум)	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
--	--

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Пропаганда владе Милана Недића 1941-1944. године

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Маријана (Томислав) Мраовић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Београду

Година дипломирања: 2000.

Назив магистарске тезе кандидата: _____

Југословенско-совјетски војни односи од 1945. до 1948. године

Назив факултета на коме је магистарска теза одбрањена: Филозофски

Година одбране магистарске тезе: 2010.

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 29.03.2012.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Весна Димитријевић
--	--

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата	Маријану Мраовић
--------------	------------------

Име и презиме ментора:	Љубодраг Димић
Звање:	Редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1.	Dimić, Lj., (1988). <i>Agitprop kultura. Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945-1952</i> . Rad, Beograd
2.	Dimić, Lj., (1996). <i>Kulturna politika u Kraljevini Jugoslaviji 1918-1941, I (društvo i država)</i> . Stubovi kulture, Beograd
3.	Dimić, Lj., (1998). <i>Srbi i Jugoslavija – prostor, društvo, politika. Pogled sa kraja veka</i> . Stubovi kulture, Beograd
4.	Dimić, Lj., (2001). <i>Istorija srpske državnosti, III, Srbija u Jugoslaviji</i> , Srpska akademija nauka i umetnosti, Ogranak : Beseda : Društvo istoričara Južnobačkog i Sremskog, Novi Sad
5.	Dimić, Lj., (2006). <i>Serbien und Jugoslawien (1918-1941), Serbien und Montenegro, (Raum und Bevölkerung, Geschichte, Sprache und Literatur, Kultur, Politic, Gesellschaft, Wirschaft, Recht)</i> . <i>Jahrgang</i> , Wien, 231-264.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање.

Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као М11, М12, М13, М14, М41 и М51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

**ДЕКАН
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА**

проф. др Весна Димитријевић

Датум

М.П.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ

Образложење предлога теме докторске дисертације

***„ПРОПАГАНДА ВЛАДЕ МИЛАНА НЕДИЋА 1941-1944.
ГОДИНЕ“***

Ментор:

Кандидат:

Београд, 2011.

Предмет истраживања

Проучавање историје Србије у Другом светском рату прошло је кроз више фаза и зависило је од друштвених услова у којима се истраживало и писало о прошлости, доступности историјских извора и стручности генерација историчара.

Идеолошки и политички услови у првим годинама после Другог светског рата нису погодовали развоју научне историографије о управо окончаном рату. Митологизована слика рата и места партије на власти у њему суштински је значила удаљавање од стварности, губитак историјског мишљења и превладавање партијског и класног фактора у стварању слике прошлости. Истовремено је искривљену слику прошлости стварала и емиграција, оптерећена потребом да пронађе кривце за пораз, чиме су пласиране међусобно супротстављене „истине“. Партијски кадрови су доминирали у историографији која се бавила Другим светским ратом све до средине шездесетих година двадесетог века, али ни касније њихов утицај није у потпуности ишчезао.

Развој историографије о рату шездесетих и седамдесетих година карактерише „окретање“ историчара историјским изворима, појава великих институтских пројеката, постепено ишчезавање фразеологије и апологетике и примена нових методолошких техника.

Слабљењем социјалистичког режима осамдесетих година двадесетог века, садржаји званичне интерпретације Другог светског рата на југословенском простору почели су се мењати. Само једним делом ту слику прошлости мењали су историчари. Уз њих историјом су се бавили и многи други. Постала је пракса да писци, публицисти, новинари, бивши политичари, генерали и дисиденти пре историчара пишу о „осетљивим питањима“ прошлости, формирају историјску свест читалаца, захтевају рехабилитацију или осуде савременика. Многи процеси, појаве и проблеми су

историографски обрађивани, али се уз историографску литературу увећавала и квази-литература, сумњива фелџонистика, једнострана публицистика која је рушила досегнути ниво критичности и припремала терен за продор нових идеологизованих тумачења.

Насупрот сензационалистичког тумачења историјских процеса током послератних година уочљиво је и постепено удаљавање науке од идеологије. То посебно важи за теме посвећене Србији у Другом светском рату. Историчари су почели да пишу о новим темама уз ослонац на историјске изворе. Писало се о историји Равногорског покрета, Југословенској војсци у отаџбини, историјској улози генерала Драгољуба Михаиловића, привредној и друштвеној историји Србије у Другом светском рату, југословенској влади у емиграцији, али и о месту и улози НОП-а и КПЈ у ратним дешавањима.

У протеклом периоду објављена су и српска издања књига насталих у емиграцији, чији су се аутори бавили Србијом у време рата и немачке окупације. Аутори тих радова били су већином учесници ратних дешавања, па је тим значајније што је овај сегмент сазнања о окупираној Србији попуњен. Ипак, лични моменат, пристрасност и идеолошка оптерећеност нису изостали. На квалитет наведених радова додатно је утицала неспремност аутора да се темељније посвете истраживањима и овладају методом историјске науке који би их удаљио од пристрасности и аматерског приступа. У том типу литературе уочљива су настојања да се колаборационистичка политика представи као нужан чин заснован на међународном праву, а делатност актера прекрије забором и наглашавањем одмазди и терора који је извршен над њима по завршетку рата.

Формирању поуздане слике о прошлости нису допринели државни акти о рехабилитацији појединих личности или читавих покрета до којих је дошло током прве деценије XXI века. Покушај такве ревизије слике прошлости, мотивисан политиком, само је допринео да клатно тумачења прошлости из једног радикализма оде у другу крајност.

Пред генерацијом историчара која данас настоји да се бави истраживањем рата 1941-1945. године налази се богато историографско наслеђе које тражи темељно и систематично преиспитивање, а оно је могуће само уз нова истраживања.

Потребно је систематично приступити анализи историјских извора, користити мултидисциплинарни приступ у обради појединих тема из прошлости, проширити тематски круг питања која привлаче пажњу историчара и јавности, а међу којима су и:

делатност институција и њихов вишеслојни значај, улога пропаганде у придобијању маса и одржавању на власти појединих режима, свакодневни живот становништва под окупацијом, утицај окупације на културне прилике, место појединца у ратом захваћеним подручјима, као и многе друге теме. Тема је много. Међу њима своје место имају и оне које се тичу улоге Милана Недића у ратним дешавањима у Србији током Другог светског рата.

Пажња домаће и стране научне историографије била је недовољно посвећена проучавању делатности владе Милана Недића. Велики број идеолошких одређења (позитивних и негативних) о Недићевој влади из пера публициста и историчара, опстало је до данас. Ставове је одређивала перспектива из које је Милан Недић и његова историјска улога посматрана и изучавана (победници и поражени). На тај начин Милан Недић је некритички глорификован подједнако као што је, без да се целовито сагледају околности у којима је његова влада формирана и радила, негативно оцењиван.

Наведена проблематика води сазнању о потреби да се научно представи сложенија и потпунија слика Недићеве „влада“ у Србији под немачком окупацијом. На том трагу је и тема коју предлажемо. Предмет овог истраживања је **Пропаганда владе Милана Недића у периоду од 1941. до 1944. године**. Приликом окупације Србије Немци су одлучили да задрже постојећу администрацију и скоро у потпуности чиновнички апарат Краљевине Југославије. Колаборационистички апарат у окупираној Србији вршио је пропагандну делатност преко **Одељења за пропаганду**. Наведено одељење је било део **Председништва Министарског савета владе Милана Недића** од времена њеног формирања 29. августа 1941. године. Преко Савета комесара и касније Недићеве владе, окупационе власти намеравале су да остваре строго контролисано управљање домаћим органима власти и њиховом пропагандном делатношћу.

Целокупна пропагандна активност Одељења за пропаганду одвијала се преко Министарства пропаганде Трећег Рајха и Пропагандног одељења за Југоисток, задуженог за популарисање нацистичких идеја и утицање на прихватање окупационог стања код становништва. Под његовом директном управом налазила се Радио-станица Београд. Наведено одељење је водило надзор и цензуру над штампом и имало је одговарајуће реферате за план, за активну пропаганду, за штампу, за фотографије, за радио, за позориште и за филм, припремало је и растурало пропагандне брошуре и

летке. У Београду је при Штабу војног заповедника за Србију постојао Пропагандни одсек „С“-Србија („Propagandaabteilung „S“-Serbien“).

Носилац дела пропагандне активности било је и **Министарство просвете и вера**. Пропагандну делатност вршило је кроз своје надлежности над јавном наставом, књижевним, уметничким, научним друштвима, просветним заводима, Универзитетом, музејима, позориштима, народним књижницама, државном штампаријом, уређењем и издавањем Службених новина. Министарство просвете и вера сарађивало је са Одељењем за пропаганду у вршењу надзора над публикацијама, филмским приказивањима и радиофонским емисијама.

Незаобилазан чинилац у пропагандној активности Недићеве владе било је и **Министарство привреде**, подређено Штабу генералног опуномоћеника за привреду у Србији. По угледу на немачке узор уведена је Национална служба за обнову, радило се на стварању националног привредног плана и фаворизована је идеја задругарства, повратак селу и стварање сељачке задружне државе. Ширење привредне пропаганде било је усклађено са немачким плановима о привредној експлоатацији Србије.

Циљеви истраживања

Основни циљ овог истраживања био би сагледавање пропаганде Милана Недића у годинама 1941-1944. У ту сврху извршили би реконструкцију структуре и организације Одељења за пропаганду Председништва Министарског савета. Посебну пажњу би посветили облицима пропагандног деловања владе Милана Недића, њеној идеологији и улози коју је пропагандна делатност имала у целокупном окупационом систему. Кроз структуру Одељења за пропаганду, покушали би да сагледамо друштво Србије, природу квислиншке власти и окупационог апарата. Настало на основу предратног Централног Пресбироа и одељења Државне пропаганде у специфичним условима, на простору ратом захваћене Србије, Одељење за пропаганду задржало је своју првобитну форму. Ипак, суштина пропагандног деловања Недићеве владе била је подређена првенствено интересима немачких окупационих власти.

Реорганизација система немачке окупационе власти била би праћена и путем промена у надлежностима, које су се тичале и саме Недићеве владе. То би био један од циљева нашег истраживања. Подједнако важним сматрамо и утврђивање „степенa самосталности“ Недићеве администрације у пропагандном раду, односно за које

области пропагандног деловања су немачке власти биле мање заинтересоване и самим тим остављале више простора за самостално ангажовање Недићевој влади.

Истраживање пропагандног рада Недићеве владе било би готово подједнако усмерено и на сагледавање унутрашње-политичке и спољно-политичке ситуације унутар којих је та влада деловала и реализовала своју пропагандну акцију. Извршене анализе показују да је приказивање развоја догађаја на фронтовима, свакодневно присутно на страницама штампе, филмским журналима, радио вестима, било тенденциозно. Иста својства имао је и начин на који је јавности презентована унутрашња политика власти. Кроз истраживања која намеравамо да спроведемо покушаћемо да утврдимо обим пропагандног деловања и рада владе на чијем је челу био Милан Недић. Као један од циљева истраживања занима нас у којој је мери било могуће пропагандно деловати у ратним околностима као и какав је и колики био утицај пропагандне делатности на становништво Србије. То посебно важи за утицај на аграрни слој становништва према коме је пропаганда већином била и усмерена.

Посебно важним циљем наших истраживања сматрамо потребу да утврдимо начине на који се деловало на становништво, односно која пропагандна средства и методе су најчешће коришћени у раду Пропагандног одељења. Акценат би ставили на анализу штампе, прогласа, радио-говора председника владе и министара, као и на зборове и конференције локалних представника власти у окрузима и срезovima. Детаљна анализа по наведеним областима деловања била би спроведена у циљу утврђивања учинка који је имала пропаганда на становништво, какав је био пријем пропагандних садржаја и у којим областима су пропагандисти у потпуности или делимично испунили постављене пропагандне задатке и остварили жељене циљеве.

Циљ нашег истраживања био би и дефинисање основних области деловања Одељења за пропаганду у окупираној Србији, утврђивање задатака које је Одељење добијало или само себи постављало, уочавање суштинских разлика између онога што је званично прокламовано и стварне ситуације на терену. Такође, важно је истраживањима утврдити какву је улогу имала пропаганда у покушајима нормализације живота у окупираној Србији и Београду након Априлског рата.

Нестална и хаотична ситуација грађанског рата на простору Србије и заједнички антикомунистички карактер омогућила је Недићевој влади повремену сарадњу са Југословенском војском у отаџбини. Та чињеница намеће као још један од циљева истраживања и захтева дефинисање и реконструисање тог вишеслојног односа, поготово начина на који је ројалистички покрет отпора приказиван јавности, односно

колико је варијало приказивање истог у складу са тренутним политичким потребама окупационих власти.

Међу циљеве истраживања које намеравамо да обавимо треба уврстити и покушаје утврђивања начина на који је стварана слика пријатеља, слика непријатеља и слика ратом захваћеног простора. Посебан акценат требало би ставити и на анализу пропаганде о животу и раду српских заробљеника и радника у Немачкој, као и ратних заробљеника-повратника из немачких логора.

У наставку истраживања неопходно је извршити реконструкцију пропагандног утицаја нове просветне политике и васпитања омладине, анализу позоришног и филмског репертоара и пропаганде у књижевности, као и привредне пропаганде, а све у циљу стварања комплетне слике у свим сферама пропагандног деловања.

Основне хипотезе

- Формирање Одељења за пропаганду Председништва Министарског савета у директној је вези са радом Министарства пропаганде Рајха, Пропагандног одељења за Југоисток и Пропагандног одсека „С“ - Србија.
- Одељење за пропаганду формирано је из потребе за подршком домаћих органа власти немачком пропагандном раду на територији окупираних Србије и лакшег „посредовања“ између окупатора и становништва под окупацијом.
- Одељење за пропаганду било је део Председништва Министарског савета, односно институције квислиншке управне власти и у потпуности је служило интересима окупатора.
- Припадници Одељења за пропаганду били су распоређени на читавој територији окупираних Србије и ширили су пропаганду на свим нивоима, од централног до локалних нивоа округа.
- Позитиван ефекат пропагандног деловања Недићеве владе имале су обимне пропагандне активности којима је дат допринос у спасавању избеглица из НДХ и других граничних подручја у којима је српски народ био изложен геноциду.
- Основни задатак Одељења за пропаганду био је да оправда ратна дешавања и утиче на обично становништво да прихвати развој догађаја и неминовност немачке окупације, као и стање мировања без супротстављања окупатору, да умањи утицај комунистичког и касније ројалистичког покрета отпора, осуди нападе устаника и све оне који

представљају претњу окупатору и српској квислиншкој влади. Квислиншка позиција приказивана је као једина могућа, а Недић као „отац нације“ који се жртвује за своју „децу“.

- Деловање Одељења за пропаганду било је условљено тренутним развојем ратних догађаја на фронтима, односно варијало је у зависности од успеха немачких власти да пропагандно делују упркос честим ометањима и проблемима на које су наилазиле приликом организовања управе окупираном Србијом и губитака које су им нанеле противничке снаге.

- Одељење за пропаганду базирало је свој рад на примени идеолошких принципа, конзервативне и профашистички оријентисане политике владе Милана Недића.

- Идеологија и пракса Недићеве владе су током читавог рата биле усклађене и није било видних одступања у практичном спровођењу идеолошких принципа.

- Јавна делатност и пропаганда Недићеве владе у Србији за време Другог светског рата нису доживеле квалитативне промене у односу на почетно зацртану линију-пружање свеобухватне помоћи немачком националсоцијализму на путу ка стварању „новог поретка“. На тај начин пропаганда је све време истицала антикомунизам нове владе, подстицала ширење расне мржње и нетрпељивости према Јеврејима и Ромима, као што је утицала и на пораст активног и пасивног отпора против сарадника немачких власти и појаву грађанског рата.

- Ширење „гласина“ било је важан облик манифестације пропаганде у окупираној Србији током Другог светског рата, посебно у циљу стварања одређених представа код становништва о току и слици ратних дешавања, смањењу учинка покрета отпора и формирању политичке климе у корист немачких власти, ради лакшег манипулисања окупираним становништвом.

Метод истраживања

У истраживању би био коришћен историјски метод, а у потребној мери и методи сродних друштвених наука. У почетној фази истраживања предвиђено је сакупљање необјављене архивске грађе, која се у највећој мери налази у *Војном архиву*. Фонд „Недићева архива“ садржи разноврсну (фонд садржи 232 кутије архивске грађе), али прилично несређену и непотпуну грађу о делатности квислиншких институција у Србији за време Другог светског рата. Архивска грађа наведеног фонда имала је слабу

фреквентност коришћења у претходном периоду, али је незаобилазан извор за истраживање пропагандне делатности Недићеве владе. Поред наведеног, релевантни су и фондови „Немачка окупаторска војска“ (фонд садржи 215 кутија архивске грађе), „Југословенска војска у отаџбини“ (фонд садржи 320 кутија архивска грађе), „Војска Краљевине Југославије“ (фонд садржи 1106 кутија архивске грађе), „Независна Држава Хрватска“ (фонд садржи 555 кутија архивске грађе), „Италијанска окупаторска војска“ (фонд садржи 550 кутија архивске грађе), „Емигрантска влада Краљевине Југославије“ (фонд садржи 330 кутија архивске грађе) и „Народноослободилачка војска Југославије“ (фонд садржи 2222 кутија архивске грађе). Значајна архивска грађа за истраживање српских квислиншких снага за време Другог светског рата налази се у: *Архиву Југославије*, (фонд "Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача"), *Архиву Србије* (фонд "Земаљска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача", "Министарство просвете и вера" и "Збирка о НОР-у") и *Историјском архиву Београда* (фондови: "Управа града Београда" и "Заповедник полиције безбедности и службе безбедности - BdS"). Поред необјављене, у истраживању ће бити коришћена и многобројна објављена грађа. Као непосредан извор за анализу пропагандне делатности у Србији током Другог светског рата од изузетног значаја је штампа из тог периода, која је бројна захваљујући окупаторској и Недићевој политици посвећивања велике пажње медијској пропаганди. Незаобилазна је анализа чланака у следећим листовима: „Ново време“, „Понедељак“, „Српски народ“, „Обнова“, „Српско село“, „Службене новине“, „Донауцајтунг“, „Гласник СД“, „Просветни гласник“, „Равна Гора“, „Омладински билтен Равне Горе“, као и емигрантски љотићевски часопис „Записи из добровољачке борбе“. Такође, настојаћемо да истражимо садржаје сачуваних пропагандних филмова и журнала.

У следећој фази би се прикупљена грађа анализирала и критички преиспитивала, све истражено би укрестили са садржајима поуздане историографске, правне, политиколошке и војне литературе настале у земљи и иностранству, након чега би се прешло на синтетизовање резултата истраживања и конкретизовање текста дисертације.

Историографска продукција о Другом светском рату је веома обимна. Ипак, историчари су пажњу посвећивали углавном темама из политичке и војне историје и то претежно темама које се тичу два супротстављена покрета отпора „четничког“ и „партизанског“. Радови на тему колаборације и квислиншких структура у Србији 1941-

1944. године су веома ретки. Тек се крајем 70-их и почетком 80-их појављују озбиљнија истраживања на ту тему. Радови М. Борковића, Б. Божовића, М. Креса и М. Стефановића су први историографски покушаји да се расветле неки аспекти у српској колаборационистичкој власти. Ова прва истраживања су се претежно бавила односом окупатора и колаборациониста, војним и обавештајним проблемима. Радови К. Николића, М. Терзића, М. Павловића, Г. Давидовића и М. Тимотијевића донели су значајне новине, али отворили су и нове полемике и сучељавања. Д. Алексић, С. Керкез и Љ. Шкодрић у својим радовима се баве привредном и друштвеном историјом „Недићеве Србије“. Б. Ђорђевић и Б. Мајданац се баве проучавањем културне историје Србије у време окупације, док је Б. Димитријевић обрадио војни аспект уз сасвим оригиналан приступ и анализу Недићевих војних формација. Наведени историографски радови допринели су стварању потпуније слике окупираних Србије иако је остао велики број потпуно или недовољно истражених тема.

Структура рада

Предложена тема би садржала предговор, увод, шест делова образованих по комбинованом хронолошко-тематском принципу, закључак, кратак резиме и списак коришћене грађе и литературе.

У *Предговору* је предвиђено одређивање према теми и разлози за изучавање ове проблематике, критички осврт на постојећу литературу, коришћена грађа, кратко објашњавање структуре и метода рада.

Увод би садржао кратак осврт на појам, особености и развој пропаганде, са акцентом на ратној пропаганди у Првом светском рату и пропаганди у Краљевини СХС/Југославији. У уводном делу анализирали би и утицај идеологије и искуства нацистичке и комунистичке пропаганде међуратног периода на пропагандну технику и примену пропагандних метода у Другом светском рату.

У првом делу рада, који би носио назив *Идеолошки и политички корени колаборационистичке мисли и пропаганде*, анализирали би изворне идеје на којима су идеолози колаборационизма темељили своју идеологију. Посебна пажња била би усмерена на анализу мишљења десничарских струја у међуратном периоду, као и анализу њиховог виђењу друштва: града, села, цркве и односа према појму нације и

државе, с обзиром да је квинслишка власт своју пропагандну активност базирала на коришћењу десничарске и профашистичке терминологије, виђења и искустава.

Други део будуће докторске дисертације би носио назив *Формирање идеолошке базе Недићевог пропагандног апарата*. У овом делу рада покушали бисмо доказати да је у структуралном смислу пропагандни апарат квислиншких власти континуирани наследник пропагандног апарата Краљевине Југославије из времена владе Милана Стојадиновића. Потом би анализирали деловање немачких органа власти у Србији на организовању пропагандног рада. Покушало би се приказати како су дате историјске околности и немачко ангажовање утицале на формирање Савета комесара, као и које су околности довеле до њеног смењивања и постављања генерала Милана Недића на место председника нове Владе народног спаса.

Трећи (*Структура и функционисање пропагандног апарата владе Милана Недића*) и четврти део рада (*Манифестација пропаганде владе Милана Недића и њени циљеви*) чине целину у којој би обрадили методе и правила деловања Недићевог пропагандног апарата као и начине манифестовања пропаганде. У тим деловима рада би посебно истакли пропагандне циљеве. Сваки од делова би био додатно подељен на поглавља која су дефинисана тематским одредницама. Трећи део би тако био подељен на четири поглавља: 1) Образовање Одељења за пропаганду и његова повезаност са немачким пропагандним апаратом у окупираној Србији; 2) Пропагандна средства Недићеве владе; 3) Сарадња Одељења за пропаганду и Министарства просвете и вера и 4) Улога среских и окружних начелника у пропагандној делатности на локалном нивоу.

У четвртом делу су предвиђена следећа поглавља: 1) Говори и изјаве Милана Недића, министара и чланова владе; 2) Пропаганда у званичним гласилима власти; 3) Штампa „Нове Србије“ у „Новој Европи“; 4) Програм Радио-Београда у функцији пропаганде немачких и домаћих власти; 5) Пропаганда у функцији организовања свакодневног живота у окупираној Србији и 6) Гласине као пропаганда.

У петом делу будућег рада (*Виђење ратног пејзажа кроз пропагандну призму*) покушали би кроз пет поглавља анализирати начин на који су јавности презентована и „појашњавана“ ратна дешавања, поготово у режимској штампи. У првом поглављу акценат би био на анализи слике простора: рата, југословенског ратишта и окупиране Србије. Друго поглавље би требало да буде анализа пропагандне слике пријатеља: виђења и слике немачких власти, немачких савезника, љотићеваца и четника Косте Пећанца. Треће поглавље било би посвећено анализи слике непријатеља кроз обраду:

антисовјетске пропаганде, антисемитске пропаганде, пропаганде о НДХ и реакције НДХ на образовање и политику Недићеве владе. У четвртом и петом поглављу анализирали би слике антифашистичког покрета: четничког и партизанског, као и пропаганда о животу српских заробљеника у Немачкој.

У последњем, шестом делу рада била би кроз четири поглавља анализирана пропаганда Недићеве владе у просвети, култури, спорту и привреди. У првом поглављу би покушали дефинисати начин на који је влада пропагирала нову просветну политику и васпитавала омладину. Друго поглавље би требало да буде анализа пропагандних функција позоришне и филмске уметности у окупираној Србији. У трећем поглављу покушали би приказати пропаганду у књижевности кроз анализу приказа књига и цензуре у издаваштву. У четвртом поглављу анализирали би активност Министарства привреде на пољу пропаганде, са акцентом на стварању националног привредног плана, обнову земље уништене ратним разарањима и утицајем привредне пропаганде на аграрни слој становништва.

На крају, *Закључком* би на целовит и сажет начин изнели све најважније резултате истраживања. Рад би садржао кратак *Резиме* на енглеском језику и *Библиографију* у којој би навели изворе и литературу коришћене приликом израде истог.

У наставку је наведена прегледна структура рада.

ПРОПАГАНДА ВЛАДЕ МИЛАНА НЕДИЋА 1941-1944. године

Предговор

Увод - Појам, особености и развој пропаганде и ратне пропаганде

Део I - Идеолошки и политички корени колаборационистичке мисли и пропаганде

- 1) Изворне идеје колаборационистичке идеологије.
- 2) Десничарске струје у међуратном периоду, њихово виђење друштва и однос према појму нације и државе.

Део II - Формирање идеолошке базе Недићевог пропагандног апарата

- 1) Пропагандни апарат Краљевине Југославије у време Милана Стојадиновића.
- 2) Окупација Србије и организовање немачког пропагандног апарата у Србији.
- 3) Образовање Савета комесара и његов рад на пољу пропаганде.
- 4) Влада народног спаса, немачки планови и улога у постављању Недића за председника владе.

Део III - Структура и функционисање пропагандног апарата владе Милана Недића

- 1) Образовање Одељења за пропаганду и његова повезаност са немачким пропагандним апаратом у окупираној Србији.
- 2) Пропагандна средства Недићеве владе.
- 3) Сарадња Одељења за пропаганду и Министарства просвете и вера.
- 4) Улога среских и окружних начелника у пропагандној делатности на локалном нивоу.

Део IV - Манифестација пропаганде владе Милана Недића и њени циљеви

- 1) Говори и изјаве Милана Недића, министара и чланова владе.
- 2) Пропаганда у званичним гласилима власти.
- 3) Штампa „Нове Србије“ у „Новој Европи“.
- 4) Програм Радио-Београда у функцији пропаганде немачких и домаћих власти.

- 5) Пропаганда у функцији организовања свакодневног живота у окупираној Србији.
- 6) Гласине као пропаганда.

Део V - Виђење ратног пејзажа кроз пропагандну призму

- 1) Слика простора.
 - а) Слика рата.
 - б) Слика југословенског ратишта.
 - в) Слика Србије.
- 2) Слика пријатеља.
 - а) Виђење и слика немачких власти, немачких савезника, љотићеваца, четника Косте Пећанца.
- 3) Слика непријатеља.
 - а) Антисовјетска пропаганда.
 - б) Антисемитска пропаганда.
 - в) Пропаганда о НДХ.
- 4) Слика антифашистичких покрета.
 - а) Слика сучељених покрета: четничког и партизанског.
- 5) Пропаганда о животу српских заробљеника и радника у Немачкој.

Део VI - Пропаганда владе Милана Недића у просвети, култури и спорту

- 1) Пропаганда нове просветне политике и васпитавање омладине.
- 2) Позориште и филм у функцији пропаганде.
- 3) Пропаганда у књижевности.
- 4) Пропагандна активност Министарства привреде.

Закључак

Резиме

Библиографија

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

АРХИВСКА ГРАЂА

ВОЈНИ АРХИВ

- Недићева архива
- Војска Краљевине Југославије
- Емигрантска влада Краљевине Југославије
- Југословенска војска у отаџбини
- Независна Држава Хрватска
- Немачка окупаторска војска
- Италијанска окупаторска војска
- Народноослободилачка војска Југославије

АРХИВ СРБИЈЕ

- Земаљска комисија Србије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача 1944-1948. године
- Министарство просвете и вера
- Збирка о НОР-у

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

- Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
- Лични фонд Станислава Кракова

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ БЕОГРАДА

- Управа града Београда
- Заповедник полиције безбедности и службе безбедности – BdS

ШТАМПА

- „Наша борба“
- „Ново време“
- „Понедељак“
- „Обнова“
- „Службене новине“
- „Српски народ“
- „Српско село“
- „Гласник Српске државне страже“
- „Донауцајтунг“
- „Просветни гласник“
- „Равна гора“
- „Омладински билтен Равне горе“
- „Записи из добровољачке борбе“

ОБЈАВЉЕНА ГРАЂА

- *Априлски рат*, Зборник докумената ВИИ, Београд 1987.
- *Документи из историје Југославије, II, Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача из Другог светског рата*, приређивачи М. Зечевић, Ј. Поповић, Београд, 1996-2000.
- *Говори генерала Милана Недића- председника Владе народног спаса*, Београд, 2006.
- *Збирка наредаба и упутстава број 1*, Издање Општине града Београда, Београд, 1941.
- *Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату народа и народности Југославије*, том I (књ. 1-5, 7, 9, 11-15, 20, 21), Београд, 1949-1965; том XII (књ. 1-4), Београд, 1973-1979, том XIV (књ. 1-4), Београд, 1981-1985.
- *Извештаји Недићевих органа власти у округу моравском 1941-1944*, приредили Д. Јовановић, Д. Танић, Јагодина, 2005.

- *Извештаји и наредбе Комесарске управе и Недићеве владе за округ зајечарски*, приредио Б. Благојевић, Неготин-Зајечар, 2006.
- *Извештаји Недићеве администрације и Српске државне страже за округ Зајечарски*, приредио Б. Благојевић, Неготин-Зајечар, 2007.
- *Југославија 1918-1988. – тематска збирка докумената*, приредили Б. Петрановић, М. Зечевић, Београд, 1988.
- *Колаборација у Србији 1941-1945*, Зборник грађе, Београд 2001.
- М. Ђ. Недић, *Десна Србија – Моја реч Србима 1941-1944 – изабрани ратни говори*, Београд, 1996.
- М. Ђ. Недић, *Милан Ђ. Недић – живот, говори, саслушања*, приредили А. Цвијић, М. Васовић, Београд, 1991.
- *Политички живот Југославије 1914-1945*, Зборник радова, Београд, 1974.
- *Рат и мир ђенерала. Изабрани ратни списи ђенерала Драгољуба Михаиловића*, 1-2, Београд 1998.
- *Слободан Јовановић у емиграцији, разговори и записи*, „Службени лист СРЈ“, Београд 1993.
- *Срби у ратном дневнику Вермахта*, приредио Н. Живковић, Београд, 2005.

МЕМОАРИ, СЕЋАЊА

- И. Авакумовић, *Михаиловић према немачким документима*, Лондон, 1969.
- З. Вучковић, *Сећања из рата. Од отпора до грађанског рата*, Београд, 1990.
- М. Грол, *Лондонски дневник*, Београд, 1990.
- В. Губерина, *Сведок историје*, Београд, 2004.
- Д. Дудић, *Дневник 1941*, Београд, 1988.
- Д. Ђорђевић, *Ожиљци и опомене*, Београд, 1994.
- М. Жујовић, *Ратни дневник*, књ. 2-3, Врњачка Бања, 2004.
- Д. Јовановић, *Политичке успомене*, V-VII, Београд, 1997.

- М. Јовановић Стоимировић, *Дневник 1936-1941*, Нови Сад, 2000.
- М. Јовановић Стоимировић, *Портрети према живим моделима*, Матица српска, Нови Сад, 1998.
- Б. Костић, *За историју наших дана – одломци из записа за време окупације*, Београд, 1995.
- П. Карађорђевић II, *Мемоари једног краља*, Београд, 1990.
- Б. Костић, *Истина о Милану Недићу*, Београд, 2009.
- Д. Љотић, *Из мога живота. Говори и чланци*, Минхен, 1952.
- Д. Љотић, *У револуцији и рату*, Минхен, 1961.
- Д. Љотић, *Одабрана дела*, I-II, Минхен, 1981-1990.
- Д. Љотић, *Позадина рата и њен господар*, Београд, 1999.
- П. Мартиновић-Бајица, *Милан Недић*, Београд, 2003.
- П. Мартиновић-Бајица, *Ратни вихор, Одломак из необјављене књиге Сећања*, Српска мисао, Летопис 1974-1975, Мелбурн, 1974.
- Mac Lean Fitzroy, *Rat na Balkanu*, Beograd, 1980.
- М. Миланковић, *Сећања*, Београд, 2005.
- *Мемоари српског патријарха Гаврила*, Београд, 1990.
- А. Михаиловић, *Успомене из окупације*, приредио Бојан Ђорђевић, Београд, 2005.
- М. Младеновић, *Лажни идоли-варљиви идеали*, Лондон, 1965.
- Х. Нојбахер, *Специјални задатак Балкан*, Београд, 2004.
- *Опело над живима, Сведочења преживелих добровољаца*, Београд, 1998.
- Р. Парезанин, *Други светски рат и Димитрије Љотић*, Београд, 2001.
- Franz von Papen, *Memoirs*, London, 1952.
- Б. Радица, *Агонија Европе*, Београд, 2003.
- М. Стојадиновић, *Ни рат ни пакт*, Београд, 2002.
- *Die Tagebucher von Joseph Goebels. Samtliche Fragmente. Teil I. Aufzeichnungen 1924-1941, Bd. 4*, Munchen, New York, London, Paris, 1987.

- Ж. Топаловић, *Како су комунисти дограбили власт у Југославији*, Лондон, 1964.
- Ж. Топаловић, *Србија под Дражом*, Лондон, 1968.
- Ј. П. Тришић, *О Милану Недићу*, Виндзор, Канада, 1960.

СИНТЕЗЕ И МОНОГРАФИЈЕ

- И. Авакумовић, *Михаиловић према немачким документима*, Београд, 2004.
- Д. Алексић, *Привреда Србије у Другом светском рату*, Београд, 2002.
- Avraham Barkai, *Das Wirtschaftssystem des Nationalsozialismus. Ideologie, Theorie, Politik 1933/1945*. Frankfurt am Main, 1988.
- С. Беговић, *Логор Бањица 1941-1944*, I-II, Београд, 1984.
- М. Бјелајац, *Војска Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца – Југославије: 1922-1935*, Београд, 1994.
- Б. Божовић, М. Стефановић, Милан Аћимовић, Драги Јовановић, Димитрије Љотић, Загреб, 1985.
- Б. Божовић, *Београд под комесарском управом 1941*, Београд, 1998.
- Б. Божовић, *Специјална полиција у Београду 1941-1944*, Београд, 2003.
- Б. Божовић, *Страдање Јевреја у окупираном Београду 1941-1944*, Београд, 2004.
- Б. Божовић, *Управа и управници града Београда (1839-1944)*, Београд, 2010.
- М. Бојић, *Југословенски народни покрет "Збор" 1935-1945 – један критички прилаз*, Београд, 1996.
- М. Борковић, *Милан Недић*, Загреб, 1985.
- М. Борковић, *Комунистичка партија Југославије у Србији 1941 - 1945*, II, Београд, 1974.
- М. Борковић, *Контрареволуција у Србији*, I-II, Београд, 1979.
- Х. Вилијамс, *Падобранци, патриоти и партизани – Управа за специјалне операције у Југославији 1941-1945*, Београд, 2009.
- П. Волк, *Позоришни живот у Србији 1944-1986*, Институт за позориште, филм, радио и телевизију ФДУ, Београд, 1990.

- В. Глишић, *Комунистичка партија Југославије у Србији 1941 - 1945*, I, Београд, 1975.
- В. Глишић, *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941-1944*, Београд, 1970.
- В. Глишић, Г. Миљанић, *Руковођење народноослободилачком борбом у Србији 1941-1945*, Београд, 1994.
- Ђ. Гоцини, *Историја новинарства*, Београд, 2001.
- Љ. Димић, *Историја српске државности*, III, Нови Сад, 2001.
- Љ. Димић, *Културна политика Краљевине Југославије 1918-1941*, I-III, Београд, 1996.
- Љ. Димић, *Срби и Југославија, Простор, друштво, политика (Поглед с краја века)*, Београд, 1998.
- Б. Димитријевић, К. Николић, *Ђенерал Михаиловић – биографија*, Београд, 2004.
- Б. Димитријевић, *Војска Недићеве Србије*, Београд, 2011.
- Р. Драинац, *Издајство интелектуалаца-политичка публицистика и друго*, Београд, 1999.
- Б. Ђорђевић, *Српска култура под окупацијом*, Београд, 2008.
- М. Ђорђевић, *Српска конзервативна мисао*, Београд, 2003.
- Т. Ђорђевић, *Политичко и јавно мњење*, Нови Сад, 1975.
- В. Ђурић, *Голгота Српске православне цркве 1941-1945*, Београд, 1998.
- В. Ђуретић, *Савезници и југословенска ратна драма*, I-II, Београд, 1985.
- J. Ellul, *Propaganda: The formation of men attitude*, New York, 1973.
- Н. Живковић, *Ратна штета коју је Немачка учинила Југославији у Другом светском рату*, Београд, 1975.
- М. Зорић, *Србија у завршници рата 1943-1944*, докторска дисертација, Београд, 2004.
- Х. Зундхаусен, *Историја Србије од 19. до 21. века*, Београд, 2008.
- М. Исић, *Сељаштво у Србији 1918-1941*, књ. 1, т. I, Београд, 2000; књ. 2, т. 2, Београд, 2001, књ. 2, Београд, 2009.
- В. Јежи, *Социологија војске*, Београд, 1987.
- Ж. Јовановић, *Колаборација у Србији 1941-1945. године*, Београд, 2001.

- Ж. Јовановић, *Сељаштво Србије у Другом светском рату 1941-1945*, Београд, 1995.
- М. Јокић, *Историја радиофоније у три епохе*, Београд, 2004.
- П. Калвокорези, Г. Винт, *Тотални рат*, Београд, 1987.
- В. Казимировић, *Србија и Југославија*, IV, Крагујевац, 1995.
- Б. Карапанцић, *Грађански рат у Србији 1941-1945*, Београд, 1993.
- Б. Карапанцић, *Прикази емигрантских и отаџбинских књига*, Београд, 1997.
- С. Ђ. Керкез, *Друштво Србије у Другом светском рату*, Ниш, 2004.
- Б. Костић, *Истина о Милану Недићу*, Београд, 2009.
- С. Краков, *Генерал Милан Недић, На оштрици ножа*, књига I, *Препуна чаша чемера* књига II, Београд, 1995.
- М. Кресо, *Њемачка окупациона управа у Београду 1941-1944*, Београд, 1979.
- Т. Куљић, *Превладавање прошлости – узроци и правци промене слике историје крајем XX века*, Београд, 2002.
- Т. Куљић, *Фашизам – социолошко-историјска студија*, Београд, 1985.
- Милан Лазић, *Равногорски покрет 1941-1945*, Београд 1997.
- Paul M. A. Lineberger, *Psychological Warfare*, Washington, 1948.
- Д. Лукач, *Трећи Рајх и земље југоисточне Европе*, I-III, Београд, 1987.
- Б. Мајданац, *Позориште у Србији 1941-1944*, докторска дисертација, Београд, 2006.
- В. Маношек, *Холокауст у Србији, војна окупациона политика и уништавање Јевреја 1941-1942*, Београд, 2007.
- Ј. Марјановић, *Дража Михаиловић између Британаца и Немаца*, књ. 1, Загреб, 1979.
- М. Masower, *Inside Hitler's Greece – The Experience of Occupation 1941/44*, London, 1993.
- М. Матић, *Штампа у Србији у Другом светском рату 1941-1944*, докторска дисертација, Београд, 1990.
- М. Миленковић, Т. Миленковић, *Запошљавање у Србији од зачетка до ослобођења земље 1944*, I, Београд, 2002.

- О. Милосављевић, *Потиснута истина – колаборација у Србији 1941-1944*, Београд, 2006.
- С. Милошевић, *Избеглице и пресељеници на територији окупиране Југославије 1941-1945*, Београд, 1981.
- А. Митровић, *Време нетрпељивих, Политичка историја великих држава Европе 1919-1939*, Београд, 1974.
- М. Митровић, *Србија 1944-1952*, Београд, 1988.
- М. Митровић, *Изгубљене илузије. Прилози за друштвену историју Србије 1944-1952. године*, Београд, 1997.
- А. Михаиловић, *Успомене из окупације*, Београд 2004.
- Вуко Михаиловић, *Пропаганда и рат*, Београд 1984.
- G. L. Mosse, *The Crisis of German Ideology. Intellectual origins of the Third Reich*, London, 1966.
- К. Николић, Б. Димитријевић, *Данило Грегорић и 25. март 1941*, Београд, 2007.
- К. Николић, *Историја равногорског покрета*, I-III, Београд, 1999.
- К. Николић, *Немачки ратни плакат у Србији 1941-1944*, Београд, 2000.
- К. Николић, *Савезници и покрети отпора у Југославији у Другом светском рату (1941-1945)*, Београд, 2009.
- К. Николић, *Страх и нада у Србији 1941-1944. године: свакодневни живот под окупацијом*, Београд, 2002.
- Е. Нолте, *Фашизам у својој епохи*, Београд, 1990.
- И. Павловић, Милан Ђ. Недић и његово доба, књ. 1-2, Београд, 1994.
- М. Павловић, Б. Младеновић, *Коста Миловановић Пећанац – биографија*, Београд, 2003.
- С. К. Павловић, *Хитлеров нови антипоредак – Други светски рат у Југославији*, Београд, 2009.
- Д. Пајевић, Љ. Касагић, *Војна психологија*, Београд, 2001.
- Р. Парезанин, *Други светски рат и Димитрије Љотић*, Београд, 2001.
- С. Пироћанац, *Српски добровољци 1941-1945. у речи и слици*, Бирмингем, 1991.

- Ч. Попов, *Од Версаја до Данцига*, Београд, 1995.
- Н. Поповић, *Корени колаборационизма*, Београд, 1991.
- Б. Петрановић, *Историја Југославије 1918 - 1988*, II, Београд, 1988.
- Б. Петрановић, *Историографске контроверзе*, Београд, 1998.
- Б. Петрановић, *Историчар и савремена епоха*, Београд, 1997.
- Б. Петрановић, *Револуција и контрареволуција у Југославији 1941-1945*, I-II, Београд, 1983.
- Б. Петрановић, *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд, 1992.
- Б. Петрановић, *Стратегија Драже Михаиловића 1941-1945*, Београд, 2000.
- Миодраг Д. Пешић, *Дража Михаиловић у извештајима британских и америчких обавештајаца 1941-1944*, Крагујевац 2003.
- Ч. Попов, *Политички фронтови Другог светског рата*, Нови Сад 1995.
- Н. Поповић, *Корени колаборационизма*, Београд, 1991.
- Н. А. Поповић, *Слободан Јовановић и југословенска држава*, Београд, 2003.
- *Приватни живот код Срба у двадесетом веку*, уредник М. Ристовић, Београд, 2007.
- В. Рашевић, *Оглед о схватањима Димитрија Љотића*, Београд, 2004.
- Ralf Georg Reuth, *Goebbels*, New York, 1993.
- М. Ристовић, *Немачки "нови поредак" и југоисточна Европа 1940/41-1944/45. – планови о будућности и пракса*, Београд, 1991.
- М. Ристовић, *Црни Петар и балкански разбојници, Балкан и Србија у немачким сатиричним часописима (1903-1918)*, Београд, 2011.
- Н. Рот, *Основи социјалне психологије*, Београд, 1994.
- Бојан Симић, *Пропаганда Милана Стојадиновића*, Београд, 2007.
- К. Н. Schlarp, *Wirtschaft und Besetzung in Serbien 1941-1944. Ein Betrag zur nationalsozialistischen Wirtschaftspolitik in Südosteuropa*, Stuttgart, 1986.
- З. Славујевић, *Старовековна пропаганда, Од Вавилонске куле до „Panem et circines“*, Београд 1997.
- Ђ. Слијепчевић, *Југославија уочи и за време Другог светског рата*, Минхен, 1978.

- L. Snyder, *Encyclopedia of the Third Reich*, New York, 1976.
- М. Стефановић, *Збор Димитрија Љотића 1934-1945*, Београд, 1984.
- G. Stein, *Waffen-SS. Hitler's Elite Guard at War 1939-1945*, Bristol, 2002.
- Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором 1-2*, Београд, 1996.
- М. Стојиљковић, *Бугарска окупаторска политика у Србији 1941-1944*, Београд, 1989.
- М. Тадић, *Основи међународне пропаганде*, Београд, 2002.
- Е. Teichert, *Autarkie und Grossraumwirtschaft in Deutschland 1930-1939. Aussenwirtschaftspolitische Konzeptionen zwischen Wirtschaftskrise und zweiten Weltkrieg*, Munchen, 1984.
- Ј. Томашевић, *Четници у другом свјетском рату 1941-1945*, Загреб, 1979.
- С. Ц. Ћирковић, *Ко је ко у Недићевој Србији 1941-1944*, Београд, 2009.
- А. Хамилтон, *Интелектуалци и фашизам 1919-1945*, Београд, 1978.
- Е. Хобсбаум, *Доба екстрема, Историја кратког двадесетог века 1914-1991*, Београд, 2002.
- Ј. Хоптнер, *Југославија у кризи 1934-1941*, 1964.
- Robert Edwin Herzstein, *The War that Hitler Won. The most infamous Propaganda Campaign in History*, London, 1980.
- Ф. Фишер, *Савез елита. О континуитету структура моћи у Немачкој 1871-1945*, Београд, 1985.
- Ф. Чулиновић, *Окупаторска подјела Југославије*, Београд, 1971.
- David Welch, *The Third Reich, Politics and Propaganda*, London, 1993.
- Љ. Шкодрић, *Министарство просвете и вера у Србији 1941-1944. Судбина институције под окупацијом*, Београд, 2009.
- О. Шпенглер, *Пропагаст Запада*, Београд, 1989.
- Ђуро Шушњић, *Рибари људских душа, Идеја манипулације и манипулација идејама*, Београд, 1976.

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

- Д. Алексић, „Издајници или родољуби – паралелна слика о колаборацији у српској историографији у земљи и емиграцији“, *Историја 20. века*, 2, 2010, 163-174.
- Д. Алексић, „Површина и број становника на подручју војноуправног команданта Србије“, *Токови историје*, 1-4, 1999, 144-150.
- Д. Алексић, „Роберт Кронхолц – један поглед на питање квислинга“, *Историја 20. века*, 2, 2007, 153-163.
- Д. Алексић, „Србија под немачком окупацијом у Другом светском рату“, *Ослобођење Београда 1944. године*, зборник радова, ур. А. Животић, Београд, 2010, 52-72.
- Mac Alister Brown, *The Third Reichs Mobilization of the German Fifth Column in Eastern Europe*, *Journal of Central European Affairs*, 19/1959-60.
- Д. Бонцић, „Ново време“ о слому Краљевине Југославије (мај-август 1941)“, *Историја 20. века*, 1, 2000, 77-90.
- М. Борковић, „Контрареволуционарна улога прве квислиншке владе у Србији 1941. године“, *Војноисторијски гласник*, 1, 1977, 185-209.
- Р. Брчић, „Војне и политичке мјере окупатора и квислинга на гушењу устанка 1941. године“, *Војноисторијски гласник*, 3, 1978, 73-85.
- Ш. Вег, „Систем немачке окупационе управе у Банату 1941-1944“, *Зборник за друштвене науке Матице српске*, 35, 1963, 63-104.
- П. Вишњић, „Немачки окупациони систем у Србији 1941. године“, *Историјски гласник*, 3-4, 1956, 84-92.
- П. Вишњић, „Окупаторско-квислиншка офанзивна дејства у западној Србији 1941. године“, *Војноисторијски гласник*, 4, 1966, 19-55.
- Р. Гашић, „Београдска политичка и војна елита у светлу немачких и британских извора пред други светски рат“, *Историја 20. века*, 1, 2006, 63-80.
- Б. Глигоријевић, „Политички покрети и групе с националсоцијалистичком идеологијом и њихова фузија у Љотићевом Збору“, *Историјски гласник*, 2, 1963, 35-82.

- Б. Глигоријевић, „Национални програм четничког покрета Драже Михаиловића“, *Историја 20. века*, 2, 1996.
- В. Глишић, „Услови под којима је Недић успео да формира српску владу под окупацијом“, *Историјски гласник*, 1-2, 1993, 143-147.
- М. Гутић, „Квислинштво и колаборационизам у Југославији 1941-1945“, *Војноисторијски гласник*, 3, 1989, 47-76.
- Б. Димитријевић, „Међусобна перцепција непријатеља у Ваљевском крају 1941-1945“, *Токови историје*, 3-4/1997.
- В. Ђурић, „Делатност југословенске обавештајне, контраобавештајне и дипломатске службе 1945-1946“, *Историја 20. века*, 1, 2006, 49-64.
- Н. Ђокић, „Војноуправни командант у Србији и командант Србије“, *Лесковачки зборник*, 2010, 289-338.
- М. Исић, „Михаило Аврамовић у Недићевом управном апарату“, *Токови историје*, 3-4, 1997.
- Ж. Јовановић, „Сарадња равногорског и партизанског покрета у Србији 1941. године“, *Токови историје*, 3-4/1997.
- Ж. Јовановић, „Четници и Црвена армија у Србији 1944. године“, *Ослобођење Београда 1944. године*, зборник радова, ур. А. Животић, Београд, 2010, 133-146.
- М. Кољанин, „Антисемитски стереотипи и пропаганда у Србији 1941-1942. године“, *Историја 20. века*, 1, 2003, 83-118.
- М. Кољанин, "Место логора у окупационом систему у Србији (1941-1944)", *Историја 20. века*, 1, 1997, 75-85.
- М. Кољанин, „Филмска пропаганда-увод у холокауст“, *Годишњак за друштвену историју VII/1*, 2000.
- М. Кресо, „Општи услови живота и рада у окупираном Београду“, *Војноисторијски гласник*, 3, 1972, 67-97.
- М. Кресо, „Њемачко схватање ситуације у Југославији уочи Другог засједања АВНОЈ-а“, *Војноисторијски гласник*, 1974.
- Т. Куљић, „Српски фашизам и социологија“, *Социологија*, бр. 2, Београд 1974, 237-267.

- Милан Лазић, „Национално питање или национализам Равногорског покрета и комунисти“, *Токови историје*, 1-2/1997.
- Б. Мајданац, „Избегличка деца у београдским породицама 1942. године“, *Архивски преглед*, 1-4, 1990, 177-193.
- Олга Манојловић, „Културни живот Београда у време немачке окупације 1941-1944. године у светлу писања београдске штампе“, *Годишњак за друштвену историју*, година I, свеска 1, 1994.
- М. Матић, „У служби окупатора. Основне теме у квислиншкој штампи у Србији 1941“, *Историја 20. века*, 1, 1996, 59-73.
- А. Милетић, „Прилог проучавању немачког система командовања и окупационих снага на југословенском ратишту у 1942. години“, *Војноисторијски гласник*, 1, 1973, 189-209.
- А. Милетић, „Концепција Врховне команде Вермахта за гушење устанка 1941. године“, *Војноисторијски гласник*, 1/1977.
- Г. Милорадовић, „Логори за изолацију: настанак, развој, идеологија, стереотипи“, *Војноисторијски гласник*, 1-3, 1999, 62-89.
- С. Милошевић, „Квислиншке снаге у Банату у служби немачког окупатора 1941-1944“. године, *Војноисторијски гласник*, 1, 1979, 139-153.
- А. Митровић, „Немачке и италијанске тежње за „новим поретком“ и Југоисточна Европа“, *Историјски гласник*, 1971/72.
- Коста Николић, „Немачка пропаганда у Србији 1941-1944. године“, *Југословенски историјски часопис*, 1, Београд 1997.
- Коста Николић, „О узроцима избијања грађанског рата у Србији“, *Историја XX века*, 1/1995.
- Момчило Павловић, „Очевидац грађанског рата у Србији, Елсфорт Крамер, поручник, члан америчке мисије „Ренџер“ у Србији под пуковником Мекдауелом“, *Историја XX века*, 1/2007.
- Б. Петрановић, „Политичке снаге Србије 1941. и њихове поделе“, *Историјски гласник*, 1-2, 1990-1992, 73-82.

- Б. Петрановић, „Појам издаје у Југославији-између произвољности, релативизације и научне анализе“, *Историја XX века*, 1-2/1993.
- Д. Петровић, „Војна организација четника Косте Пећанца“, *Војноисторијски гласник*, 3, 1969, 205-218.
- Д. Петровић, „Четничка организација Косте Пећанца у окупираној Србији до почетка октобра 1941. године“, *Војноисторијски гласник*, 2, 1968, 173-183.
- М. Терзић, „Југословенска краљевска влада, генерал Драгољуб Михаиловић и савезничко бомбардовање циљева у Југославији 1942-1944. године“, *Токови историје*, 1-2, 2005, 81-112.
- М. Ristović, „General M. Nedić – Diktatur, Kollaboration und die patriarchalische Gesellschaft Serbiens 1941-1944“, *Autoritäre Regime in Ostmittel und Südosteuropa 1919-1944*, zbornik radova, ur. E. Oberländer, Paderborn-München-Wien-Zürich, 2001, 633-688.
- М. Ristović, „Rural 'anti-utopia' in the ideology of Serbian collaborationists in the Second World War“, *European Review of History*, 2, 2008, 179-192.
- М. Терзић, "Радио-везе генерала Михаиловића мимо британске контроле у Другом светском рату", *Војноисторијски гласник*, 1-3, 2000, 69-92.
- М. Терзић, „Слово „З“-Заплашити или заклати (Значење и пропагандна употреба током Другог светског рата)“, *Војноисторијски гласник* бр.1-2/2002.
- М. Терзић, „Југословенска краљевска влада и убацивање пропагандног материјала у Југославију 1941-1943. године“, *Токови историје*, бр.4/2006.
- С. Тимотијевић, "Органи квислиншке управе у Србији за време другог светског рата", *Архивски преглед*, 1-2, 1967, 177-188.
- А. Тимофејев, "Политичка активност руске емиграције у Југославији 1941-1945", *Токови историје*, 3, 2007, 39-59.
- А. Тимофејев, "Црвена армија и југословенска војска у отаџбини током јесени 1944 – несуђена сарадња", *Историја 20. века*, 1, 2010, 85-103.
- С. Цветковић, "Окупација у шест слика – исповест Драгомира Драгог Стојадиновића – необјављен интервју дат Бориславу Пекићу, Лондон, август 1974", *Историја 20. века*, 2, 2007, 139-152.

- Љ. Шијачки, "О затворима, логорима и логорским радионицама у Банату 1941-1944. године", *Војноисторијски гласник*, 1, 1979, 175-189.
- Љ. Шкодрић, "Однос немачког окупатора према домаћим сарадницима у Србији 1941-1944.", *Ослобођење Београда 1944. године*, зборник радова, ур. А. Животић, Београд, 2010, 82-94.

**Наставном и научном већу
Филозофског факултета у Београду**

Изабрани одлуком Наставног и научног већа Филозофског факултета у Београду у Комисију за оцену теме докторске дисертације **“Пропаганда Владе Милана Недића 1941-1944”**, кандидата мр Маријане Мраовић, имамо част да поднесемо следећи

Р Е Ф Е Р А Т

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Маријана Мраовић је рођена 04.10.1974. у Земуну. Основну школу и гимназију је завршила у месту рођења. Студије историје на Филозофском факултету у Београду уписала је 1993. Дипломирала је 01.03.2000. одбранивши са успехом дипломски рад „Антијугословенска кампања италијанске штампе у другој половини 1929. године“. Током основних студија њена просечна оцена је била 8,76. а на дипломском испиту 9,67.

Након завршених основних студија Маријана Мраовић је радила привремено у основној школи „Милош Црњански“, а потом добила стално запослење у Војном архиву при Министарству одбране. Постдипломске студије уписала је 2001. године и окончала их 18.1.2010. одбранивши магистарски рад „Југословенско-совјетски војни односи 1945-1948“. Маја 2005. године положила је стручни испит из области архивистике. Просечна оцена на магистарским студијама била је 9,60. Ради као виши архивиста у Војном архиву. Докторске студије на Катедри за историју Југославије Филозофског факултета у Београду уписала је фебруара 2011. Њене докторске студије финансира Министарство одбране Републике Србије.

1. Почев од 2003. године колегиница мр Маријана Мраовић објављује стручне и научне радове у домаћим историјским часописима. Радила је на приређивању докумената за зборник докумената „Балкански пакт 1953/1954“, (Београд 2008) чији је издавач био Војноисторијски институт.. У чланку „Прва конференција начелника

генералштабова Балканског савеза у Атини од 20. до 29. септембра 1954. године“, (Зборник радова „Балкански пакт 1953/1954“, Београд, 2008), обрадила је историјат стварања Балканског савеза са акцентом на организовању Прве конференције начелника генералштабова на којој су утврђене основе овог савеза. Чланак „Архивска грађа Војног архива о Србији у Првом светском рату“, (Тематски зборник радова „Први светски рат и Балкан - 90 година касније“, Београд, 2011.), доноси преглед изворне и дигитализоване архивске грађе фондова Војске Краљевине Србије уз осврт на војно-политичка дешавања у Србији током Првог светског рата. У штампи је „Рад Владе народног спаса на сузбијању комунистичке активности у Пожаревачком округу у другој половини 1941. године“, (Зборник радова Историјског архива у Пожаревцу), у коме је обрађена делатност Владе народног спаса на сузбијању и уништавању комуниста на територији Србије и Пожаревачког округа, септембра 1941. године. У фази припреме за ојављивање је рукопис магистарског рада “Југословенско-совјетски војни односи од 1945. до 1948. године“.

Предмет и циљ дисертације

Тема докторске дисертације коју предлаже колегиница мр Маријана Мраовић до сада није обрађивана у српској и југословенској историографији мада, по мишљењу чланова Комисије, за то постоји пуно научно оправдање. Историографски радови који су до сада били посвећени истраживањима делатности владе на чијем је челу био Милан Недић само су узгредно и фрагментарно обрађивали њено пропагандно деловање. Отуда предлог колегинице мр Маријане Мраовић, да научно обради пропаганду владе Милана Недића чланови комисије сматрају вредним пажње и добродошлим.

У средишту интересовања кандидата биће настојање да се пропаганда владе на чијем је челу био Милан Недић сагледа што свестраније са циљем досезања до целовите и прецизне слике о политичкој и идеолошкој основи Недићеве пропаганде, њеним узорима, економској основи, организацији, контроли, основним циљевима, најприсутнијим темама, постигнутом учинку. У том контексту биће анализиран рад Одељења за пропаганду које је чинило организациони део Председништва Министарског савета владе Милана Недића. Како се целокупна пропагандна активност Одељења за пропаганду одвијала преко Министарства пропаганде Трећег Рајха и Пропагандног одељења за Југоисток, задуженог за популарисање нацистичких идеја и

утицање на прихватање окупационог стања код становништва, један од предмета планираних истраживања биће и анализа делатности и тих институција. Кандидат планира да свестрано истражи надзор над медијима, културом, просветом. Како је у плановима Владе један од носилаца пропагандне активности било и Министарство просвете и вера темељно ће бити обрађена његова делатност (надлежност над јавном наставом, књижевним, уметничким, научним друштвима, просветним заводима, Универзитетом, музејима, позориштима, народним књижницама, државном штампаријом, уређењем и издавањем Службених новина, утврђивањем филмског репертоара, радиофонским емисијама). Предмет занимања кандидата биће и Министарство привреде, директно подређено Штабу генералног опуномоћеника за привреду у Србији и задуженог за осмишљавање и реализацију националног привредног плана, идеја задругарства, привредне пропаганде, глорификовање села, сељаштва и ширења идеја о стварању сељачке задружне државе.

Међу основним циљевима докторске дисертације колегинице мр Маријане Мраовић била би реконструкција структуре и организације пропаганде (Одељење за пропаганду, министарства, институције), сагледавање свих облика пропагандне делатности и тумачења унутрашњих и спољнополитичких прилика, уочавање кључних тема пропаганде и популације којој је намењена, разумевање идеолошких образаца и узора коришћених у пропаганди, уочавање методологије рада којом се утицало на свест становништва, идентификовање основних области живота које су биле изложене пропаганди, утврђивања обима, места, улоге и учинка пропаганде у целокупној активности владе на чијем се челу налазио Милан Недић.

Опис садржаја докторске дисертације

Структуру докторске дисертације колегинице мр Маријане Мраовић поред предговора, уводног дела текста и закључка чини шест поглавља.

У *Предговору* дисертације кандидат ће се критички одредити према теми својих истраживања, постојећим архивским изворима, објављеној грађи, штампи и периодици, мемоарској грађи, постојећој литератури.

У Уводном делу рада биће дат кратак осврт на појам, особености и развој пропаганде, са акцентом на ратну пропаганду у Првом светском рату и пропаганду у Краљевини СХС/Југославији. У тим деловима текста кандидат би сажео утицај идеологије и искуства нацистичке и комунистичке пропаганде међуратног периода.

У првом делу дисертације, насловљеном *Идеолошки и политички корени колаборационистичке мисли и пропаганде*, биле би презентоване идеје на којима су идеолози колаборационизма темељили своју идеологију. Кандидат би указао на ставове политичке деснице у Европи и Краљевини Југославији и њихову перцепцију друштва (град, село, црква и вера, школа и васпитање, нација, држава, раса...).

Друго поглавље, под насловом *Формирање идеолошке базе Недићевог пропагандног апарата*, показало би у којој је мери пропагандни апарат квислиншких власти био наследник пропагандног апарата Краљевине Југославије. У тим деловима дисертације било би приказано пропагандно деловање немачких органа власти у Србији, дате историјске околности у којима су формирани Савет комесара и, касније, Владе народног спаса на чијем је челу био Милан Недић.

Трећи (*Структура и функционисање пропагандног апарата владе Милана Недића*) и четврти (*Манифестација пропаганде владе Милана Недића и њени циљеви*) део дисертације био би посвећен сагледавању организационе структуре, метода и правила деловања, циљева пропагандног деловања. Унутар сваког од поглавља материја би била изложена путем више мањих тематских целина посвећених образовању Одељења за пропаганду и његовој повезаности са немачким пропагандним апаратом, средствима пропаганде Недићеве владе, сарадњи Одељења за пропаганду са надлежним министарствима, месту и улози локалних органа власти у пропагандној делатности, анализи пропагандних наступа М. Недића, чланова његове владе, штампе и медија, гласинама као посебном облику пропаганде, односу пропаганде и стварности.

У петом делу дисертације, насловљеном *„Виђење ратног пејзажа кроз пропагандну призму“*, кандидат би обрадио пропагандну слику ратне стварности (слика простора, ратних савезника, идеолошких непријатеља, четничког и партизанског покрета, заробљеника у Немачкој).

У последњем, шестом поглављу дисертације колегиница Мраовић би обрадила пропаганду Недићеве владе у сфери просвете, културе, спорта, привреде. Анализирала би просветну политику и однос према младом нараштају, сагледала пропагандну функцију филма и позоришта, одредила би се према издаваштву, цензури и књижевном стваралаштву. У посебној подцелини био би обрађан утицај пропаганде у сфери привреде (национални привредни план, обнова земље, аграр).

Основне хипотезе

Своје виђење перопаганде, коју је по нацистичким узорима и под контролом окупационих власти спроводила влада Милана Недића, колегиница мр Маријана Мраовић је засновала на више научних хипотеза које ће предстојеће истраживање потврдити, надоградити или оспорити. Кандидат полази од претпоставке да је формирање Одељења за пропаганду Председништва Министарског савета у директној је вези са делатношћу Министарства пропаганде Трећег Рајха, Пропагандног одељења за Југоисток и Пропагандног одсека „С“– Србија. У складу са тим једна од његових хипотеза је и да је пропаганда владе Милана Недића била под најдиректнијим утицајем немачке нацистичке пропаганде (организационо, идеолошки, по темама и садржају). Она претпоставља да је Одељење за пропаганду формирано из потребе за подршком домаћих органа власти немачком пропагандном раду на територији окупиране Србије и лакшег држања у покорности домаћег становништва. Још једна од хипотеза колегинице Мраовић је да је Одељење за пропаганду у потпуности служило интересима окупатора и да је његов основни задатак био да „објасни“ и оправда ратна дешавања и утиче на обично становништво да прихвати развој догађаја и неминовност немачке окупације, спречи ширење устанка и оружаног отпора, умањи утицај комунистичког и ројалистичког покрета отпора. Квинслишка позиција приказивана је као једина могућа, а Недић као „отац нације“, војник и политичар спреман на жртву. Истраживање полази од претпоставке да се позитиван ефекат деловања Недићеве пропаганде тичао активности усмерених на прихватању избеглица из НДХ и других граничних подручја у којима је српски народ био изложен геноциду. Кандидат такође претпоставља да је пропагандна активност усклађивана са развојем стања на фронтовима и унутрашњих и спољних прилика али да суштински није било већих одступања од основног идеолошког курса (антикомунизам, антисемитизам, расизам, ширење расне мржње према Ромима, германофилство...). Кандидат заступа хипотезу да је при крају рата раскорак између стварности и слике живота који је пројектовала пропаганда био такав и толики да је поништавао целокупни пропагандни учинак.

Метод рада

Своју докторску дисертацију колегиница мр Маријана Мраовић ће засновати на анализи примарних и секундарних историјских извора. У истраживању би био

коришћен историјски метод и методи сродних друштвених наука. План истраживања предвиђа рад у више архивских институција. У највећој мери биће коришћена грађа похрањена у Војном архиву. У тој је установи од посебне важности за обраду наведене теме фонд „Недићева архива“, који садржи разноврсну, али несређену и непотпуну грађу о делатности квислиншких институција у Србији за време Другог светског рата. Архивска грађа из наведеног фонда до сада није у већој мери коришћена. Поред наведеног, релевантни су и следећи фондови: „Војска Краљевине Југославије“, „Југословенска војска у отаџбини“, „Независна Држава Хрватска“, „Немачка окупаторска војска“, „Италијанска окупаторска војска“ и „Емигрантска влада Краљевине Југославије“. По своме квалитету од значаја је и грађа похрањена у Архиву Југославије (фонд "Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача"), *Архиву Србије* (фонд "Земаљска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача", "Министарство просвете и вера" и "Збирка о НОР-у") и *Историјском архиву Београда* (фондови: "Управа града Београда" и "Заповедник полиције безбедности и службе безбедности - BdS"). Садржаје архивских извора колегиница Мраовић ће „укрштати“ са објављеним изворима. Од посебног значаја за разумевање пропагандне делатности је и штампа. Кандидат ће користити и истражити пропагандне садржаје више листова и часописа („Ново време“, „Понедељак“, „Српски народ“, „Обнова“, „Српско село“, „Службене новине“, „Донауцајтунг“, „Гласник СД“, „Просветни гласник“, „Равна Гора“, „Омладински билтен Равне Горе“, „Записи из добровољачке борбе“...). До важних сазнања кандидат ће доћи свестраним увидом у историографску, војну, правну, социолошку, педагошку литературу и публицистику.

Основни резултати и научни допринос

Резултати до којих досегне истраживање колегинице Мраовић несумњиво ће обогатити наша научна знања о дешавањима на тлу Србије током Другог светског рата и карактеру владе коју је персонификовао Милан Недић. Питање односа према пропаганди за квислиншку власт у Србији је значило један од предуслова опстанка. Политички и организационо сљубљена са окупаторском влашћу, идеолошки блиска и упућена на пропагандне моделе који су стизали из Немачке, приморана да пропагандом ствара лажну слику о ратној стварности и унутрашњим приликама, влада на чијем се челу налазио Милан Недић придавала је пропаганди велики значај. Отуда тема коју

предлаже колегиница Мраовић добија на тежини. Појава коју настоји да истражи у својој докторској дисертацији није била локалног карактера и имала је свој међународни аспект у коме је ратно пропагандно искуство колаборационистичких власти у Србији у много чему било слично искуствима других окупираних земаља Европе али истовремено носило и бројне карактеристике локалног колорита. Аутор ће стога покушати да на емпиричком примеру Србије укаже на много значајнију и ширу појаву ратне пропаганде, да што свеобухватније испита улогу пропаганде у српском друштву, да вреднује њене домете и парадоксе. Истраживање колегинице Мраовић је тематски ново и треба очекивати да ће оно представљати сазнајни продор и конкретан научни допринос.

Закључак

У двочасовном разговору са кандидатом, до кога је дошло приликом одбране теме докторске дисертације, чланови Комисије су имали више сугестија које су се тичале структуре и садржаја будуће докторске дисертације и које је колегиница мр Маријана Мраовић свесрдно прихватила и уградила у пријаву теме **„Пропаганда владе Милана Недића 1941-1944“**. Чланови Комисије су подржали предложени приступ обради теме а цело истраживање оценили као историографски важно и потребно.

Имајући све наведено у виду слободни смо да Наставном и научном већу Филозофског факултета у Београду препоручимо да прихвати наше позитивно мишљење о квалификованости кандидата и подобности предложене теме докторске дисертације **„Пропаганда владе Милана Недића 1941-1944.“**, коју предлаже колегиница мр Маријана Мраовић.

У Београду

Комисија:

18.01.2012.

Др Милан Ристовић, редовни професор
Филозофски факултет у Београду

Др Милан Терзић, виши научни сарадник,
Институт за стратешка истраживања у Београду

Др Мира Радојевић, доцент,
Филозофски факултет у Београду

Др Љубодраг Димић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду